

Caritas: solidariteit en zorg in beweging

**Reflecties bij de opdrachtsverklaring
van Caritas Vlaanderen**

In april 2002 keurde de Algemene Vergadering van Caritas Vlaanderen de opdrachtsverklaring van de vereniging goed, onder de titel 'Solidariteit en Zorg in beweging'. De tekst was het resultaat van een uitgebreide bespreking in de schoot van de Commissie Fundamenten en was in verschillende gremia kritisch tegen het licht gehouden.

De goedgekeurde tekst markeert niet alleen het eindpunt van dit kristallisatieproces, maar geeft ook mee de richting aan die Caritas Vlaanderen na de herstructurering van 1999 is ingeslagen, en die nog verder gestalte moet krijgen. In die zin is de opdrachtsverklaring ook een werk- en doe-tekst. Ze vormt immers de wezenlijke hoeksteen van en toetssteen voor het beleid van een organisatie.

In dit jubileumjaar (75 jaar Caritas in België) wil de Commissie Fundamenten met dit cahier een aanzet geven om het reflectieproces verder te zetten. En komt zo de belofte na van bij de publicatie: „Caritas engageert zich alvast om ze als richtinggevend baken te gebruiken voor al onze activiteiten. De grondinspiratie moet er in verankerd zijn, maar mag er ook niet als een alibi in opgesloten worden, als het ware als pre-ambule geëmballeerd en weggezet.”

Ondertussen kregen we van paus Benedictus XVI ook een stevig referentiekader aangereikt in zijn encycliek 'Deus Caritas Est' (kerstmis 2005). Daarin zegt de paus: “aan het begin van mijn pontificaat (wil ik) enkele wezenlijke punten over de liefde die God de mens op mysterieuze wijze en geheel onvoorwaardelijk aanbiedt verhelderen.(...) Het tweede deel zal concreter zijn, want dat zal gaan over de kerkelijke praktijk met betrekking tot het gebod van de naastenliefde (...) Ik wil nadrukkelijk ingaan op enkele fundamentele elementen, om zo in de wereld een nieuw elan op te roepen wat betreft het praktische antwoord van de mensen op de goddelijke liefde.” (God is liefde, Wereldkerkdocumenten 30, Licap, nr. 1)

Daarom willen we de opdrachtsverklaring van Caritas ook laten belichten vanuit deze encycliek. U vindt eerst bij elk van de zes punten uit de

opdrachtsverklaring een beschouwing die eerder al werd gepubliceerd in de Caritas Nieuwsbrief. Dat punt wordt telkens ook geconfronteerd met de zienswijze van de paus (meestal uit het tweede deel van de encycliek).

Bij elk luik worden ook wat vragen voor gesprek of discussie toegevoegd. Die moeten precies helpen om vernoemd reflectieproces verder te zetten.

Als Caritas 'in beweging' wil blijven dan is dat wel nodig.

Caritas: solidariteit en zorg in beweging

1. Caritas Vlaanderen is een brede beweging van mensen en initiatieven die, samen met de meer dan 160 andere lidorganisaties uit het wereldwijde Caritasnetwerk, meewerkt aan “een wereld van rechtvaardigheid, vrede, waarheid en solidariteit, een wereld die niet langer gekenmerkt wordt door uitsluiting en discriminatie, onverdraagzaamheid en mensonterende armoede; een wereld waarin de waardigheid van elke mens wordt vooropgesteld en waarvan de rijkdommen onder alle mensen gedeeld worden; een wereld waarin zorg gedragen wordt voor de schepping ten voordele van de generaties van vandaag en morgen; een wereld waarin iedereen en vooral de armsten, de uitgestotenen en de gemarginaliseerden opnieuw hoop wordt geboden en waarin zij hun mens zijn, geïntegreerd in de ruimere gemeenschap ten volle kunnen beleven.” (Caritas Internationalis)
2. Caritas Vlaanderen doet dit op het vlak van de gezondheidszorg, de welzijnszorg, de binnen- en buitenlandse solidariteit en het vrijwilligerswerk. Binnen het kader van een snel veranderende en complexer wordende maatschappelijke omgeving, die gekenmerkt wordt door economische rationaliteit, door technologische evolutie, en door processen van individualisering en globalisering, blijft ze de mens centraal stellen. Ze doet dit zowel in de solidariteit met de noodlijdende medemens in binnen- en buitenland, als in het tegemoet komen aan de noden van de zwakke gebruiker, patiënt of bewoner in voorzieningen van welzijns- en gezondheidszorg.
3. Caritas Vlaanderen neemt dit engagement op zich, vanuit een christelijke mens- en maatschappijvisie, die gebaseerd is op het evangelie en haar wortels vindt in het leven en handelen van Jezus van Nazareth. Ze geeft op die manier mee gestalte aan Jezus’ basisopdracht van solidaire naastenliefde voor de kerk en de ganse christelijke gemeenschap.

4. Caritas Vlaanderen rekent daarvoor op de inzet van vele tienduizenden personeelsleden, werkzaam in meer dan duizend voorzieningen, en van vele duizenden vrijwilligers, en motiveert hen ook daartoe. Het internationaal netwerk waartoe ze behoort, stelt haar in staat om dit gezamenlijk gedragen project van een solidaire samenleving ook ter sprake te brengen op de fora van de Europese Unie en de Verenigde Naties.
5. Caritas Vlaanderen biedt aan haar leden een forum en aangepaste structuren om de gemeenschappelijke werking ter sprake te brengen en om met elkaar te overleggen hoe men de eigen opdracht best concreet gestalte kan geven. Dit behelst o.m. het voortdurend evalueren en kritisch bevragen van het beleid, het uitwerken van toekomstgerichte en innoverende concepten en het opkomen voor haar doelgroepen bij de overheid.
6. Caritas Vlaanderen verwezenlijkt haar opdracht in een pluralistische samenleving. Zij wil, vanuit haar eigen inspiratie en haar opdracht van solidaire naastenliefde, in een open geest het gesprek voeren met de andere actoren van het maatschappelijke middenveld en met de subsidiërende overheid. Zij is er van overtuigd dat ze op die wijze, vanuit een jarenlange opgebouwde deskundigheid en ervaring, een waarde(n)volle bijdrage kan leveren aan een meer solidaire en menswaardige samenleving en ze engageert zich hier ook ten volle toe.

1. Teken van hoop in de wereld van vandaag

Johan KETELERS,
directeur Caritas International

De eerste alinea van de opdrachtsverklaring neemt bewust een citaat op uit de opdrachtsverklaring van Caritas Internationalis. Want Caritas Vlaanderen situeert zich met overtuiging binnen de wereldwijde Caritasfamilie waarvan zij deel uitmaakt en waarmee ze de fundamentele opdracht en doelstellingen deelt.

Onze maatschappij verandert en dat gebeurt steeds sneller. Ook ons denken verandert, onze verhoudingen met mens, leefmilieu en samenleving worden fundamenteel gewijzigd en de zekerheden van gisteren maken plaats voor nieuwe vragen en nieuwe opdrachten. We weten vandaag veel meer over wat er rondom ons gebeurt. We worden, daardoor alleen al, in verhoogde mate verantwoordelijk voor deze gebeurtenissen of minstens voor het verdere verloop van de feiten. Niet alleen conflicten en ecologische rampen, migratoire bewegingen en de toenemende armoede in de wereld, maar ook het aanpassen van de maatschappelijke structuren die het sociale weefsel uitmaken, zijn in toenemende mate de verantwoordelijkheid van alle mensen. Hieruit groeit een nieuw maatschappelijk bewustzijn van ons bestaan en van ons menszijn. Daarvoor hebben we vandaag nog te weinig middelen ontwikkeld om dit proces te begeleiden. We worden dan ook geconfronteerd met vragen en dilemma's waarop we niet zomaar eenduidige en pasklare antwoorden weten.

De Kerk staat daarbij niet aan de zijlijn, maar zit midden in het tumult van deze evolutie. Ze formuleert haar antwoorden en bedenkingen die mee vorm en inhoud geven aan een rechtvaardiger wereld waarin de waardigheid van elke mens wordt vooropgesteld. Ze werkt onophoudelijk verder aan het model van solidariteit zoals dat ons door Christus werd voorgehouden en dat zich via de ontelbare gemeenschappen en miljoenen mensen over de wereld heeft verspreid. Het concept van de barmhartige Samaritaan heeft een hele weg afgelegd: de bezorgdheid van een enkeling heeft georganiseerde vormen aangenomen die gaandeweg uitgroeiden tot systemen en instellingen die vooral onze westerse maatschappij kenmerken maar die steeds meer en over de hele wereld beeld vormen van maatschappelijk georganiseerde solidariteit. Ook in Vlaanderen heeft de Kerk het

sociale dienstbetoon uitgebouwd en zetten de verschillende deelorganisaties van Caritas Vlaanderen zich nog dagelijks in voor migranten en gemarginaliseerden, voor de armen, de zieken, de bejaarden en voor de velen die aan de zijlijn van de gemeenschap staan. Meer dan 60.000 werknemers in Vlaanderen bouwen op deze manier mee aan een sociaal systeem waarin de zorg voor de ander centraal staat.

Caritas betekent: “zorgen voor de ander”. Elke benadering, elke activiteit is gefundeerd op en door die zorgzaamheid. Christus was geen beeld van macht, maar van dienstbetoon en van zorg om de anderen. Het verhaal van de barmhartige Samaritaan vraagt aandacht voor elke mens afzonderlijk wat veronderstelt dat we deze zorg ook maatschappelijk moeten structureren. Caritas is een deel van deze uitbouw geworden ten dienste van de gemeenschap. Wat zich op het eerste gezicht vertaalt in talrijke aparte organisaties, moet als één geheel worden gezien. Hoe verscheiden naar werking ook, elk van deze maatschappelijke antwoorden ontstaat in eenzelfde bezieling en motivatie. Het is deze motivatie die het verschil maakt met de talrijke andere sociale diensten, ontwikkelingsorganisaties, instellingen voor zieken- en bejaardenzorg: Caritas gaat niet alleen uit van een rationeel beeld maar van een motivatie die verder reikt dan de duur van ons eigen bestaan, verder dan het wereldsolidariteitsgevoel, verder dan het ziektebeeld of het beeld van de vereenzaming: Caritas peilt naar de volledige mens, geschapen naar beeld en gelijkenis van God.

Wie gelooft, heeft een boodschap. En dat is in de eerste plaats een boodschap van hoop op een betere wereld. Een dergelijke boodschap is daarom ook een maatschappelijke boodschap. ‘Uw wil geschiede op aarde’ betekent o.m. dat we worden uitgenodigd om aan de wereld te werken, om armoede en discriminatie uit te sluiten, om rechtvaardigheid en vrede te verzekeren. Een dergelijke boodschap is tegelijk een opdracht die aan elke mens afzonderlijk en aan elke vorm van gemeenschap is gericht.

Deze opdracht is het beginpunt van een wereldbeweging die per definitie oog heeft voor de grote verscheidenheid aan bestaande culturele verschillen. Caritas leeft deze diversiteit op twee verschillende manieren: als wereldorganisatie die 162 nationale Caritasstructuren bijeen brengt en in haar zorg om mensen. Caritas maakt in zijn benadering van de anderen geen onderscheid, noch op het vlak van overtuiging, noch naar geloof of

gezindheid. Ze werkt aan maatschappelijke verbanden waarin iedereen zichzelf ten volle kan ontplooiën.

De sociale leer van de Kerk vormt de kern van wat als uitnodiging geldt voor alle Caritasstructuren ter wereld. Deze leer vraagt ons om telkens opnieuw gemeenschapsgebonden en gemeenschapsverbonden antwoorden te vinden voor de sociale problemen zoals die zich binnen de verschillende maatschappelijke contexten, waar ook ter wereld, aandienen. Ze geeft hierbij absolute voorrang aan de integriteit van elke mens, ze pleit voor respect voor de schepping en dringt aan op het principe van de eerlijke verdeling van de goederen van deze wereld. Ze staat een economie voor die ten dienste staat van de mens en niet omgekeerd; ze plaatst het gezin als fundamentele bestaanskern van onze maatschappij, gaat in tegen elke vorm van exclusie en spreekt zich duidelijk uit over haar preferentiële optie voor de arme.

Caritas is voor velen wellicht te lang geïdentificeerd gebleven met de concrete activiteiten en geïnstitutionaliseerde vormen van hulpverlening en te weinig met de onderliggende opdracht waarvoor ze werden opgericht. Omdat deze structuren vandaag hun uitgesproken christelijke karakter verliezen, moeten we opnieuw aandacht besteden aan de kern van onze opdracht, wellicht zullen we daarbij sommige traditionele of vertrouwde modellen gedeeltelijk of voorgoed achter ons moeten laten. Ongetwijfeld zullen we nieuwe antwoorden moeten vinden voor de nieuwe noden die zich in onze maatschappij aandienen; in elk geval moeten we blijven vertrekken van de nood en van de armen die 'altijd bij ons zullen zijn'. Mgr. Oscar Romero had dit bijzonder treffend uitgedrukt in de woorden: "We zijn werklui en geen bouwheren, dienaars en geen heilanden, profeten van een toekomst en niet van onszelf."

Enkele gedachten uit “Deus Caritas est”

De paus plaatst in zijn encycliek de wereldwijde dimensie zowel van de uitdaging als van de Caritas-opdracht in de kijker:

„Voordat ik probeer het specifieke profiel van de kerkelijke activiteiten in dienst van de mens te definiëren, wil ik een blik werpen op de algemene toestand wat betreft de strijd voor gerechtigheid en liefde in de huidige wereld.

a. De massamedia hebben onze planeet kleiner doen worden, door uiteenlopende mensen en culturen snel en aanmerkelijk dichter bij elkaar te brengen. Ofschoon dit ‘samenleven’ af en toe tot onbegrip en spanningen leidt, vormt toch het feit dat we nu de noden van de mensen veel directer ervaren op de eerste plaats een oproep tot deelname aan hun situatie en aan hun moeilijkheden. Dagelijks worden we er ons van bewust hoeveel leed er tengevolge van veelsoortige materiële alsook geestelijke nood in de wereld is, en dat ondanks de grote vooruitgang op wetenschappelijk en technisch gebied. Bijgevolg wordt er in deze tijd, onze tijd, een nieuwe bereidheid gevraagd de noodlijdende naaste te helpen. (...)

Van de andere kant - en dat is een uitdagend en tegelijk bemoedigend aspect van de globalisering - staan ons vandaag de dag ontelbare middelen ter beschikking, om onze noodlijdende broeders en zusters humanitaire hulp te doen toekomen, niet op de laatste plaats de moderne systemen voor de verdeling van voedsel en kleding, evenals het beschikbaar stellen van opvang- en huisvestingsmogelijkheden. Zo overstijgt de zorg voor de naaste de grenzen van nationale gemeenschappen en wordt ernaar gestreefd de horizon van die zorg uit te breiden tot de hele wereld.” (nr.30a)

„In de moeilijke situatie waarin wij ons vandaag de dag bevinden, juist ook ten gevolge van de globalisering van de economie, is de sociale leer van de Kerk een fundamentele richtlijn geworden, die oriëntatie biedt ook ver buiten de Kerk. In het licht van de voortschrijdende ontwikkeling moet, in samenwerking met allen die serieus zorg dragen voor de mens en zijn wereld, gemeenschappelijk gestreden worden aan de hand van deze oriëntatie.” (nr. 27)

Aanzetten voor gesprek

- Je werkt in een instelling of voorziening die aangesloten is bij het Caritas-netwerk. Enig idee waar dat voor staat? Op www.caritas.be vind je een link naar Caritas Vlaanderen en van daaruit naar de verbonden en hun leden.
- Maar dat is maar een fractie van het wereldwijd Caritasnetwerk. Op www.caritas.org vind je informatie over “Caritas Internationalis”: wat de organisatie is en doet, wat haar leidende waarden en principes zijn, en ook nieuws over de lopende acties, en info over de 162 leden in evenveel landen.
- Als je kijkt naar jezelf en de eigen voorziening of instelling, herken je je dan in deze opdracht van Caritas Internationalis? Op welk terrein, voor welke waarden engageer jij je? Bij welke woorden en waarden situeer jij je taak?
- Herken je de band tussen je eigen werk of taak en de vraag van de paus tot ‘een nieuwe bereidheid’ om zo ‘de horizon van die zorg uit te breiden tot de hele wereld’?
- Vind je hierin aanknopingspunten met de ‘Universele Verklaring van de rechten van de mens’? En wat klinkt anders?

2. De mens centraal

Luk DE GEEST,
vicaris Gent

“Caritas is geen dienstbetoon, geen hulpverlening uit medelijden. Het is opkomen voor een mens, voor mensen die zijn zoals jij.” Dat was de boodschap van Vincentius a Paulo (1581-1660) toen hij zijn beweging voor armenzorg oprichtte. Hij leunt zeer dicht aan bij de opdrachtsverklaring van Caritas die de mens centraal stelt. Om het met begrippen van vandaag te zeggen: de echte stakeholder van onze organisaties en instellingen is de arme, de zieke, de gehandicapte, bejaarde of hulpbehoevende mens. Om hem gaat het. Alle inspanningen die in de voorzieningen geleverd worden moeten ten goede komen aan de mens die er beroep op doet. Op alle niveau van de organisatie moet er gewerkt, gedacht en gepland worden vanuit die vraag: “wordt de gebruiker, patiënt, bewoner er beter van? Komt het tegemoet aan zijn vraag, zijn nood, zijn menszijn?”

Het woord ‘caritas’ betekent liefde, naastenliefde. Daaruit volgt dat het in de gezondheids- en welzijnzorg van Caritas niet louter gaat om een verzorgingsovereenkomst, een contractuele verbintenis voor de best mogelijke zorg. Het gaat om meer. Als de naam Caritas een betekenis heeft, er werkelijk toe doet, dan duidt het op een echt menselijke betrokkenheid, waarbij altijd weer de zieke of hulpvrager als persoon bejegend wordt. Zorg van mens tot mens. Ook al is die ‘tweede’ een zwakke mens, een arme mens, een gekwetste of getekende mens. Precies daarom komt hij op de eerste plaats.

Caritas is dan ook aanwezig op de terreinen waar dit menszijn bedreigd is door ziekte, armoede, sociale, psychische of lichamelijke handicap of ouderdom. De zorg voor dit menszijn heeft veel gezichten. Het solidariteitswerk in binnen- en buitenland dat het opneemt voor de armen toont een brede waaier van initiatieven, acties, projecten voor noodhulp, rehabilitatie, gemeenschapsofbouw en maatschappelijke integratie. De gezondheids- en welzijnzorg krijgt gestalte in een veelkleurige mozaïek van talloze voorzieningen en instellingen en biedt een antwoord op heel diverse noden. De zorg voor de mens is een uitdaging met veel aspecten. Van accurate diagnostiek en goede opvang over performante interventie, adequate verzorging of begeleiding tot en met brandveiligheid en ergonomie. De kwaliteitshandboeken die de procedures en zorgprocessen omschrijven worden

dikker en dikker. Er is steeds meer medisch inzicht en wetenschappelijke onderbouw in de menswetenschappen, steeds meer deskundigheid en ervaring in de zorgverlening, grote vooruitgang in efficiëntie, logistieke en administratieve omkadering, degelijk bestuur.

Natuurlijk komt dat de patiënt, bewoner of hulpvrager ten goede. Maar het is een uitdaging om in deze evolutie van objectivering en toenemende techniciteit de mens centraal te blijven stellen. Caritas wil de band behouden tussen deskundigheid en aandacht, professionaliteit en oprechte bekommernis, efficiënte hulpverlening en toewijding, goed management en echte toewending naar de zwakke, hulpbehoevende mens.

Gezondheids- en welzijnszorg, solidariteitswerk is immers eerst en vooral een kwestie van ethiek, en daarom ook van wetenschappelijke rationaliteit, technische effectiviteit, vooruitziend management.

Het begrip 'caritas' staat dus veel meer voor een eigen attitude en een specifiek mensbeeld dan voor een organisatie of netwerk of machtsblok. Het gaat om een houding waarbij de mens met zijn zwakheden, ziekte, armoede erkend wordt als persoon, waarbij hij herkend wordt als medemens, zuster of broeder, waarbij hij gezien wordt als een mens om lief te hebben, waarbij hij ontmoet wordt in zijn unieke eigenheid, waarbij hij wordt geholpen, bemoedigd, opgewekt om weer op te staan.

Het gaat om een mensbeeld dat de mens wil zien in al zijn dimensies: met zijn lichamelijke, psychische, sociale en spirituele vermogens en noden. Dat de broosheid en zwakheid van de mens erkent, zijn menswaardigheid niet beperkt tot wat schoon en jong en dynamisch en productief is, maar een plaats geeft aan wat er doorgaans onvermijdelijk bij hoort: gebrokenheid, beperkingen, grenzen, pijn en verdriet. Vanuit deze realistische kijk op de mens, bindt Caritas de strijd aan tegen ziekte en honger, tegen aftakeling en ontmenselijking, tegen armoede en onrecht ...

De mens centraal. Daarom hecht Caritas bijzonder belang aan vrijwilligerswerk. Het geeft een extra aspect aan de hulpverlening in de instellingen en organisaties. Vrijwilligers zijn een surplus. Ze zijn een meerwaarde door de tijd die ze vrij maken voor de zieke, de arme. Ze zorgen voor een supplement aan aandacht en sociaal contact. Ze brengen in de toch altijd wat besloten lucht van de organisatie of instelling, de dagdagelijkse, gewone wereld binnen. Maar tevens zijn ze een oproep voor professionelen om op een gelijkaardige manier aandacht, vriendelijkheid, ongedwongen dienst-

baarheid te betonen. Vrijwilligers zouden - veel meer dan een welkome hulp of gemakkelijheidoplossing - een ijkpunt moeten zijn voor de professio-nelen. Met een aanstekelijk hart voor de medemens fungeren ze als stimu-lans voor de instelling, als pacemaker voor hartelijkheid ...

Dit caritas-begrip blijft meer dan nodig ook in deze snel veranderende wereld. Want nodigt de alom heersende economische rationaliteit niet uit om meer-waarde toe te voegen? Dan is onze visie van goudwaarde! Biedt de snelle technische evolutie niet steeds meer mogelijkheden? Dan kunnen we ze wel-licht ook aanwenden om de zorg meer humaan te maken! Daagt de tijdsgeest van individualisering ons niet precies uit tot zorg op maat van de concrete mens? Laat de globalisering ons niet aanvoelen dat we de derde en vierde wereld niet mogen loslaten, maar integendeel de banden moeten versterken?

De arme, gekwetste of zieke mens: die staat centraal in onze aandacht. Naar hem gaat onze zorg én deskundigheid, voor hem is er onze techni-citeit en professionele bekwaamheid. Die zijn van het grootste belang want ze dragen bij tot ons 'omzien naar de mens'.

De geschiedenis getuigt ervan met een verrassende duidelijkheid: de grote iconen van de zorg voor de medemens hebben hun bekendheid en faam verworven omdat ze zo radicaal voor de mens kozen. In de kolonie van ver-worpenen in Molokai benaderde pater Damiaan de melaatsen als mens (Wellicht daarom werd hij de grootste Belg). In Calcutta haalde Moeder Teresa de stervenden van de straat en toonde zo dat ook armen mens-waardig mogen sterven. Tenslotte nog een woord van Vincentius a Paulo over de armen: "De armen zijn onze werkgevers, onze meesters. Wij moe-ten hun gehoorzamen. Want in de armen spreekt God ons aan."

De armen, de zwakken, de zieken, gehandicapt en bejaarden: zij zijn onze voornaamste stakeholders.

Enkele gedachten uit "Deus Caritas est"

De paus plaatst de betrokkenheid op de mens vooraan bij de vraag rond de essentiële elementen van de christelijke en kerkelijke liefdadigheid:

„Wat de dienstverlening van mensen aan de noodlijdenden betreft, daar is op de eerste plaats vakkundigheid voor nodig. De hulpverleners moeten zo getraind zijn dat ze weten wat ze moeten doen en dat goed doen, waarna

ze de verdere verzorging op zich kunnen nemen. Vakkundigheid is een eerste, fundamentele vereiste, maar is op zich niet genoeg. Het gaat immers om mensen en mensen hebben meer nodig dan alleen een technisch juiste behandeling. Ze hebben behoefte aan menselijkheid. Ze hebben behoefte aan liefdevolle toewijding. Voor allen die in de caritatieve organisaties van de Kerk actief zijn moet kenmerkend zijn dat ze niet alleen op kundige wijze doen wat er te doen staat, maar zich van harte aan de ander toewijden, zodat deze hun menselijke goedheid gewaar wordt. Daarom hebben deze helpers naast en bij de professionele vorming bovenal de vorming van het hart nodig.” (nr. 31a)

„De praktische activiteit is te weinig als daarin de liefde tot de mens zelf niet voelbaar wordt, liefde gevoed door de ontmoeting met Christus.” (nr. 34).

Aanzetten voor gesprek

- ‘De mens centraal’: wordt er op jouw werkplek inderdaad gewerkt, gedacht en gepland vanuit de vraag: „wordt de gebruiker, patiënt, bewoner er beter van?” Zijn we daar wezenlijk mee bezig in ons overleg?
- Als we iemand benaderen zien we hem dan in alle dimensies: lichamenlijk, psychisch, sociaal en spiritueel? Als je in procenten zou uitdrukken hoeveel belang elke dimensie krijgt, hoe zou het taartdiagram eruit zien?
- Draagt het kwaliteitshandboek bij tot een goed evenwicht tussen
 - deskundigheid en aandacht,
 - professionaliteit en oprechte bekommernis
 - efficiënte hulpverlening en toewijding
 - goed management en echte toewending naar de zwakke, hulpbehoevende mens.
- Ons mensbeeld erkent de broosheid en zwakheid van de mens en heeft oog voor de gebrokenheid, beperkingen en grenzen, de pijn en het verdriet. Zeggen we dat of is het ook zo? Of primeren in onze instelling toch productiviteit, succes en dynamisme?
- Kan je de stelling van paus Benedictus onderschrijven dat ‘vakkundigheid een eerste, fundamentele vereiste is, maar op zich niet genoeg’? En dat er naast de professionele vorming bovenal vorming van het hart nodig is?
- Ga je akkoord met de visie dat ‘de praktische activiteit te weinig is, als daarin de liefde tot de mens niet voelbaar wordt’?

3. Naar de wortels van de Caritaswerking

Rik AEGTEN,
Vicararis Antwerpen

Het was een gelukkig toeval, -of moeten wij zeggen de Voorzienigheid- dat op de dag dat Caritas gevierd werd als zeventigjarige, het aangeboden evangelie de parabel was van de barmhartige Samaritaan. Deze perikoop, die de barmhartige evangelist Lucas ons voorhoudt (10, 25-37) zal dan ook de bezinning rond de derde paragraaf van de opdrachtsverklaring van Caritas Vlaanderen kleuren.

De parabel zelf was een antwoord van Jezus op de vraag: “Wie is dan mijn naaste?”

Op die vraag had Jezus een opsomming kunnen geven. Zullen wij dat eens even proberen op een dag als vandaag?

Ten eerste is mijn naaste, die mens, die toevallig mijn weg kruist. Dit is reeds heel belangrijk. Mijn eerste naaste is niet mijn tegenvoeter aan de andere kant van onze aardbol. Het is niet iemand, die ver van mijn bed staat, maar het is hij of zij, die toevallig mijn weg kruist: de sloddervos op het werk, die alles vergeet en verliest ...

de oude vrouw in de supermarkt, die met zulke grote zakken moet zeulen en die mij aankijkt met een vraag om te helpen ...

het is dat jonge meisje, die mij haar plaats aanbiedt op de tram ... en het zijn zoveel anderen.

Ten tweede zijn dat de mensen, met wie ik dagelijks leef en duurzaam mee verbonden ben: mijn man, mijn vrouw, mijn kinderen, mijn ouders, mijn familie. Natuurlijk zijn dat al andere “naasten” dan die van de eerste categorie.

Ten derde is dat de vreemde mens, de mens uit het zuiden, die met zijn glimlach en zijn spontaneïteit mij kan aantrekken ... “ze zijn zo lief mijnheer”

Ten vierde zou dat de verborgen naaste kunnen zijn. De naaste, die wij niet onmiddellijk herkennen. En over die naaste vertelt Jezus nu zijn parabel. Blijkbaar is narrativiteit in de verkondiging geen uitvinding van de 21ste eeuw. Het is de verborgen naaste, die wij ontmoeten, maar die wij niet zo graag zien op onze weg. Het is de vreemdeling, die door priesters en levieten gemeden werd, maar wel door een Samaritaan werd herkend.

Het is de bedelaar, de uitgeprocedeerde ...

het is de zieke, die zo kan zeuren,

het is de gehandicapte, die als een plant leeft, en zoveel zorgen nodig heeft, en waar we ons misschien van afvragen, of dit nog menselijk is???

het is jonge meisje, die bij haar vriend is weggelopen, omdat zij slagen kreeg, en nu niet meer weet van welk hout pijlen maken ...

Het is de verborgen naaste, en wat moeten wij daarmee? Ga, zei Jezus, en doe gij evenzo.

Doe zoals die Samaritaan, die de wonden van het leven, en de littekens van de rovers verzacht met olie en kruiden, met liefde en barmhartigheid.

Caritas Vlaanderen wil zich inzetten voor die mens, vanuit een christelijke mens- en maatschappijvisie.

Daarom moeten wij leren kijken met de ogen van Jezus, naar de mens en de samenleving en ons durven afvragen: "wat zou Jezus gedaan hebben?"

Want in het leven en handelen van Jezus van Nazareth vindt de christelijke Caritas haar wortels. Wat zien wij Jezus dan zeggen en doen? En nu bladeren wij gewoon even in enkele hoofdstukjes in ons Lucasevangelie.

Hij roept zijn leerlingen, zijn medewerkers, zoals Caritas medewerk(st)ers zoekt (Lc. 5, 1-11).

Hij geneest de melaatse, de mens die vol blauwe plekken zit omdat hij zo dikwijls met zijn hoofd tegen de muur van onbegrip gestoten is (5,12-16).

Hij geneest de mens, die verlamd was door het leven en geneest hem van zijn zonde (5, 17-26).

Hij vraagt ons zelfs onze vijanden te beminnen, barmhartig te zijn zoals zijn Vader en zeker niet te oordelen (6, 27-38).

Hij geneest het kind van de bezettende officier tot groot ongenoegen van de goegemeente, en staat stil bij de weduwe van Nain, die haar enig kind verloren heeft. Hij schenkt vergiffenis aan het hoertje, tot grote ergernis van velen (hfdst. 7).

Zo zouden wij nog lang kunnen verder gaan, het zou ons te ver leiden. In het handelen en het leven van die Jezus vindt Caritas Vlaanderen haar wortels. Op die manier tracht zij mee gestalte te geven aan Jezus' basisopdracht van solidaire naastenliefde.

Want wat gij aan de minsten van de mijnen hebt gedaan, hebt ge aan mijzelf gedaan (Mt. 25). Zeg met mij, er is nog werk aan de Caritaswinkel. Samen zetten wij er onze schouders onder. Om af te sluiten een korte Chassidische parabel:

En, vroegen de leerlingen aan de rabbi: wanneer breekt de morgen aan? Is dat het moment als je uit de verte een hond van een schaap kan onderscheiden? Neen, antwoordde de rabbi.

Is het als je uit de verte een dadelboom van een vijgenboom kunt onderscheiden?

Neen, antwoordde de rabbi.

Maar wat dan? vroegen de leerlingen.

Het is: als je in het gezicht van een mens kunt kijken en daarin je broer of zus ziet. Tot dan moment is de nacht nog bij ons, antwoordde de rabbi.

Enkele gedachten uit “Deus Caritas est”

In het eerste deel van zijn encycliek legt de paus de band tussen de liefde van God voor de mens en de opdracht tot naastenliefde. Daar ligt de uiteindelijke motivatie. Dezelfde parabels komen ter sprake.

„Wij geloven in de Liefde. Zo kan de christen de fundamentele beslissing van zijn leven tot uitdrukking brengen. Christen zijn wordt niet in eerste instantie bepaald door een ethische beslissing of hoogstaand idee, doch door een ontmoeting met een gebeurtenis, met een Persoon, die ons leven een nieuwe horizon en daarmee de beslissende richting geeft ... Daar God ons het eerst heeft liefgehad (vgl. 1Joh. 4, 10) is de liefde niet langer slechts een ‘gebod’, maar een antwoord op de gave van de liefde waarmee God ons tegemoet treedt.” (nr.1)

„De gelijkenis van de barmhartige Samaritaan (vgl. Lc. 10, 25-37) verduidelijkt bovenal twee zaken. Tot die tijd sloeg het begrip ‘naaste’ in feite alleen op de volksgenoten en op de vreemdelingen die zich in het land Israël gevestigd hadden, met andere woorden, op de hechte gemeenschap van een land en een volk. Deze grens wordt nu doorbroken: iedereen die mij nodig heeft en die ik helpen kan is mijn naaste. Het begrip ‘naaste’ wordt universeel gemaakt en blijft toch concreet. Het wordt, ook al wordt het uitgebreid tot alle mensen, niet gereduceerd tot een vrijblijvende liefde op verre afstand, maar vereist mijn praktische inzet, hier en nu.” (nr.15)

„Ten slotte moeten we nog bijzondere aandacht besteden aan de grote gelijkenis van het Laatste Oordeel (vgl. Mt. 25, 31-46), waarin de liefde tot maatstaf wordt wat betreft het definitieve oordeel over de waarde dan wel het gebrek daaraan van een mensenleven. Jezus vereenzelvigd zich met de noodlijdenden: de hongerigen, de dorstigen, de vreemdelingen, de naakten, de zieken, degenen die in de gevangenis zitten. “Al wat gij gedaan hebt voor een dezer geringsten van mijn broeders hebt gij voor Mij gedaan (Mt. 25, 40). Liefde tot God en tot de naaste versmelten; in de geringste ontmoeten wij Jezus zelf en in Jezus ontmoeten wij God.” (nr. 15)

„Zo wordt naastenliefde in de door de Bijbel, door Jezus, verkondigde betekenis mogelijk. Die bestaat erin dat ik ook de medemens die ik vooralsnog niet mag of niet ken, vanuit God liefheb. Dat is alleen mogelijk vanuit de innerlijke ontmoeting met God, die tot een gemeenschappelijk willen is geworden en zelfs reikt tot in mijn gevoel. Dan leer ik de ander niet meer alleen met mijn ogen en gevoelens te bekijken, maar vanuit het perspectief van Jezus Christus. Zijn vriend is mijn vriend.” (nr. 18)

Aanzetten voor gesprek

- Dit is een cruciaal punt in de opdrachtsverklaring van Caritas Vlaanderen. Wat betekent dat voor jou: ‘evangelische inspiratie’?
- De patiënt, bewoner, gebruiker benaderen als ‘een naaste’ kan dat wel? En wat zou dat dan kunnen betekenen? Wat is daar de praktische consequentie van?
- Naastenliefde en dienstwerk zoals Jezus ons die leert is concreet en direct mensbetrokken. Geldt dat ook voor jouw dienstverlening?
- Herken je die christelijke mens- en maatschappijvisie in de opdrachtsverklaring van je instelling of voorziening? En in de alledaagse praktijk?
- Vind je dit noodzakelijk voor een instelling die aangesloten is bij Caritas Vlaanderen?

4. Een gezamenlijk gedragen project

Carine BOONEN,
Algemeen directeur VVI

Dominic VERHOEVEN,
Geestelijk adviseur Caritas Vlaanderen

De goede intenties die worden neergeschreven in een opdrachtsverklaring van een brede organisatie als de onze blijven dode letter als ze niet worden opgenomen en in de praktijk omgezet door de medewerking van zovelen.

In de voorzieningen aangesloten bij de Caritasverbonden zijn rond de 100.000 personeelsleden aan de slag. Zij zijn de eerste ambassadeurs van de Caritasgedachte, zij zijn het die de basisopdracht van solidaire naastenliefde concreet gestalte geven en zichtbaar maken in de voorziening. De affiches 'Hier draagt men u een warm hart toe' die we in de voorbije jaren ruim verspreidden, vertolken in welke mate de huidige generaties van personeelsleden de basisinspiratie van de stichters van de voorzieningen blijven gestalte geven in een warme en kwaliteitsvolle zorg voor mensen. Op een gelijkaardige wijze zijn de 'expats' het gezicht van Caritas International in de door natuurrampen en miserie getroffen gebieden in het Zuiden.

Op hetzelfde moment zijn duizenden vrijwilligers in de weer om het leven van bewoners, cliënten en patiënten extra impulsen te geven. Gratis, belangeloos en om niet zijn ze er voor hen. Omdat elke bewoner de moeite waard is. Kwaliteit die zich uitdrukt in kwaliteit. Er zijn de eigen vrijwilligers van Caritas Gemeenschapdienst. Er zijn de jongeren van Joka die er een deel van hun vakantie voor over hebben om de zomer en de zon tot bij de bewoners in de voorzieningen te brengen. Er zijn de vele duizenden trouwe vrijwilligers die actief zijn binnen het ingebouwd vrijwilligerswerk in de voorzieningen. Het vrijwilligerswerk maakt een onontbeerlijk deel uit van de dienstverlening van elke Caritasorganisatie waar ook ter wereld, precies omdat het zo treffend illustreert dat elke mens uniek is en zonder tegeprestatie al onze liefde en zorg verdient.

Natuurlijk zijn de mensen die in onze geledingen aan de slag zijn, als personeelsleden of als vrijwilligers, een afspiegeling van de bredere bevolking. Niet al onze medewerkers zijn overtuigde christenen. Maar toch zijn we

ervan overtuigd dat ieder van hen vanuit zijn of haar eigen overtuiging en waardenbeleving zich kan terugvinden in ons maatschappelijk project en er mee de schouders wil onderzetten.

We willen er dan ook alles aan doen om hen daartoe te motiveren. Er zijn de structurele initiatieven die worden opgezet vanuit de commissie Fundamenten, met onder meer de werkgroepen rond identiteit en armoede, die de eigen Caritasopdracht en inspiratie moeten trachten te vertalen naar vandaag. Er zijn de 'oktoberdagen', waarbij telkens een thema in de verf wordt gezet, dat nauw verband houdt met onze eigen aanpak: en dat gaat van 'levensbeschouwelijke diversiteit', 'zorg na het overlijden' tot 'onze rol in het bestrijden van armoede en sociale uitsluiting'. En er zijn de vormingsinitiatieven die op het vlak van ethiek en pastoraal vanuit de desbetreffende commissies maar ook vanuit de diocesane secretariaten worden uitgewerkt.

Onze wereld verandert, en België, laat staan Vlaanderen, is al lang niet meer het centrum van onze leefwereld. Europa vormt hoe langer hoe meer het referentiekader, ook op wetgevend vlak. Door de samenwerking binnen de bredere Caritasfamilie – en met gelijkgezinde partners, zoals o.m. de protestantse zusterorganisatie Eurodiaconia – hebben we ook op dat niveau een stem die wordt gehoord, zowel bij de Europese Commissie als bij de Raad van Europa. Europees spreken we immers van een miljoen medewerkers, en meerdere miljoenen vrijwilligers.

Zo waren we recent actief betrokken bij de Europese discussies rond Diensten voor Algemeen Belang, en bij de bespreking rond de 'Dienstenrichtlijn', de zogeheten Bolkesteinrichtlijn. Complementair hieraan spelen onze verbonden ook een toonaangevende rol in sectorale Europese koepelorganisaties (EASPD voor de gehandicaptensector, HOPE voor de ziekenhuiswereld en Mental Health Europe voor de geestelijke gezondheidszorg).

En ook op het internationale vlak is Caritas een gerespecteerde partner. Caritas Internationalis, de wereldwijde confederatie van Caritasorganisaties heeft een consultatieve status bij de Verenigde Naties, en werkt nauw samen met o.m. UNAids en UNHCR, het Hoogcommissariaat voor de Vluchtelingen.

Dit alles kunnen we maar realiseren omdat we met zovelen zijn. Niet enkel onderlegde lobbyisten en hardwerkende stafdiensten, maar ontelbare mede-

werkers op de werkvloer, die dag in dag uit in de weer zijn voor anderen. Caritas is een opdracht en een levenshouding. Het is een wijze van zijn die zich slechts kan manifesteren in de inzet van concrete mensen voor concrete medemensen: steeds een helpende hand. Daar zijn we trots op, en daar zijn we dankbaar voor.

Enkele gedachten uit “Deus Caritas est”

Vanuit zijn uitgangspunt dat het de liefde van God is die ons in beweging zet, legt de paus sterk de nadruk op de gelovige motivatie van de medewerkers.

„Wat betreft de medewerkers die in de praktijk het werk van de naastenliefde in de Kerk verrichten, is het wezenlijke al gezegd. Ze mogen zich niet richten naar ideologieën die de wereld willen verbeteren, maar ze moeten zich laten leiden door het geloof, waarin de liefde zich uit (vgl. Gal. 5,6). Ze moeten daarvoor op de eerste plaats mensen zijn die zich door de liefde van Christus geraakt zijn, van wie Christus het hart met zijn liefde gewonnen heeft en daarin de liefde tot de naaste heeft gewekt. Hun motto moet de zin uit de tweede Korintebrief zijn: „De liefde van Christus laat ons geen rust” (5,14).” (nr. 33)

„Een belangrijk verschijnsel van onze tijd is het ontstaan en de uitbreiding van allerlei vormen van vrijwilligerswerk, waardoor een grote verscheidenheid aan dienstverlening wordt overgenomen. Tot allen die in verschillende vormen aan deze activiteiten deelnemen, wil ik een bijzonder woord van erkenning en dankbaarheid richten. Deze wijdverbreide inzet is voor jongeren een school voor het leven die opvoedt tot solidariteit en tot de bereidheid niet zomaar wat, doch zichzelf te geven. De anticultuur van de dood wordt hier tegemoet getreden door de liefde, die niet zichzelf zoekt, doch juist in bereidheid zichzelf te verliezen voor anderen (vgl. Lc. 17,33 e.v.) een cultuur van leven blijkt te zijn.” (nr. 30b)

Aanzetten voor gesprek

- “Hier draagt men u een warm hart toe”: is dat een goede verwoording voor jouw engagement in je werkopdracht?
- Het standpunt van de paus is heel duidelijk: een engagement in de Caritassectoren vindt zijn oorsprong in het geloof. Hoe moet dat vorm krijgen in een instelling of voorziening met een grote diversiteit aan overtuigingen bij de personeelsleden en gebruikers?
- Wat betekent dat volgens jou: samen zijn schouders zetten onder een maatschappelijk project?
- Wat betekent dat voor jou: een solidaire samenleving? Wat zijn belangrijke elementen? Wat staat er vandaag onder druk? Waar moet meer aandacht voor zijn?
- Wat gebeurt er in je instelling rond de motivatie voor dit ‘gezamenlijk gedragen project’?
- Aandacht voor de inzet van vrijwilligers: is die belangrijk in jouw instelling? Wat is volgens jou de meerwaarde? Hoe kan de ‘kwaliteit’ nog worden versterkt?
- Europese en internationale dimensie: is deze ruime blik in je voorziening aanwezig? Onder welke vorm of engagement?

5. Overlegforum en samenwerkingsverband

Dominic VERHOEVEN,
Coördinator - Geestelijk adviseur

Hoe kan Caritas Vlaanderen als centrale structuur een rol spelen in het samenspel tussen haar verschillende geledingen (i.e. de operationele instellingenverbonden VVI en Vlaams Welzijnsverbond, de solidariteitswerking van Caritas Gemeenschapsdienst en Caritas International, maar ook de diocesane secretariaten en Partezis)?

Een eerste belangrijk accent wordt gelegd met de termen overlegforum en samenwerkingsverband. Sinds de herstructurering van Caritas Vlaanderen in 1999 is resoluut gekozen voor een gedecentraliseerde werking, waarbij de verschillende geledingen zelfstandig en autonoom instaan voor de behartiging van hun eigen, specifieke doelstellingen die betrekking hebben op de terreinen waarop ze actief zijn. Caritas Vlaanderen is dus duidelijk geen hiërarchische bovenstructuur, die als het ware 'groen licht' zou moeten geven voor elk initiatief van één van de verbonden of diensten. Zo'n opstelling zou niet alleen afbreuk doen aan de kennis en expertise die bij de verbonden en geledingen aanwezig is, maar ze zou de werking ook onnodig log maken. De rol van de centrale functie spitst zich daarentegen eerder toe op het samenbrengen van de verschillende partners en op het zoeken naar gemeenschappelijke standpunten en naar manieren om de gemeenschappelijke aandachtsvelden sterker te concretiseren en onder de aandacht te brengen.

Anderzijds gaat het over wat ons bindt: de gemeenschappelijke werking en aandachtsvelden, of nog het eigene, specifieke van Caritas. Zoals Caritas geen hiërarchische bovenbouw vormt voor de verschillende geledingen, zo kan het ook niet herleid worden tot de grootste gemene deler van de activiteiten van de deelorganisaties. Die specifieke benadering, die uitgewerkt is in de voorgaande paragrafen van de opdrachtsverklaring, vormt de gezamenlijke inspiratiepool voor de activiteiten die door de verbonden, de solidariteitsacties, de diocesen ontplooid worden, elk vanuit de eigen invalshoek. Caritas Vlaanderen biedt hier met o.m. de Commissie Fundamenten en de Werkgroep Identiteit een forum om deze benaderingen bij elkaar te leggen, en elkaar wederzijds te laten bevragen en bevruchten.

Het gaat bij dit overleg en deze samenwerking niet om een vrijblijvende academische oefening, maar om een maatschappelijke opdracht. Vandaar het 'voortdurend evalueren en kritisch bevragen van het beleid'. Caritas vindt zijn bestaansreden immers niet in zichzelf, maar werd opgericht om zorg te dragen - en die zorg te organiseren - voor zwakkere groepen in de samenleving. Die opdracht valt toe aan elk van de geledingen van het Caritashuis, maar de advocacy functie geldt ook voor Caritas Vlaanderen als dusdanig. Ze situeert zich dan op een meer algemeen beleidsniveau, waar we onder meer aan raken met campagnes rond tewerkstelling in de social profit, met de discussie rond de rol die voorzieningen kunnen spelen in de strijd tegen sociale uitsluiting, maar ook met de brochure in verband met de euthanasieproblematiek, en waarbij we bij de brede bevolking de reflectie willen voeden rond de complexe problematiek van het levenseinde, en rond de verschillende beslissingen en opties die aan de orde zijn.

Het is onze droom en onze - profetische - opdracht om voor mensen een betere wereld te helpen bewerkstelligen (zie de eerste paragraaf van de opdrachtsverklaring). De zorg en aandacht voor concrete mensen staat daarbij steeds voorop. En daarvoor moeten we desgevallend ook met de overheid in debat gaan. Niet alleen vanuit een kritische bevraging van de overheidsplannen, maar ook vanuit de kracht van onze eigen plannen en concepten. Caritas Vlaanderen wil een constructieve gesprekspartner zijn, die niet enkel wijst op de zwakke plekken in het beleid. We willen onze verantwoordelijkheid nemen en zelf ook alternatieven formuleren. Opnieuw: dit is een opdracht die elk van de Caritasgeledingen voor zijn werkterrein ter harte neemt, maar het blijft ook een aandachtsveld voor Caritas Vlaanderen als dusdanig.

De traditie die we in 75 jaar terzake hebben kunnen opbouwen, dankzij een ruim netwerk van voorzieningen en diensten, medewerkers en vrijwilligers in eigen land en dankzij onze banden met het Europese en wereldwijde Caritasnetwerk, sterkt in ons het vertrouwen dat we hier inderdaad een rol kunnen en moeten spelen, in samenspraak en samenspel met anderen in een pluralistische context.

Enkele gedachten uit “Deus Caritas est”

Zowel de taak van de kerk om zich goed te organiseren voor haar maatschappelijke opdracht als de nadruk op haar specifieke rol wordt door de paus uitvoerig belicht.

„De naastenliefde, verankerd in de liefde tot God, is op de eerste plaats een opdracht aan iedere individuele gelovige, maar ook aan de gezamenlijke kerkelijke gemeenschap, en wel op alle niveaus, van de lokale gemeenschap en de particuliere kerk tot aan de universele Kerk toe. Ook de Kerk als gemeenschap moet de liefde in praktijk brengen. Daarom heeft de liefde ook behoefte aan organisatie als voorwaarde voor geordend, gemeenschappelijk dienen.” (nr. 20)

„Hier raken politiek en geloof elkaar. Het geloof heeft zeker zijn eigen wezen als ontmoeting met de levende God – een ontmoeting die voor ons nieuwe horizonten ontsluit, die veel verder reiken dan de rede. Maar het geloof is tegelijk ook een reinigende kracht voor de rede zelf. (...) Ze (de kerk) wil eenvoudigweg bijdragen tot de zuivering van de rede en erbij helpen dat datgene wat juist is hier en nu kan worden herkend en dan ook uitgevoerd. (...) Ze wil de gewetensvorming in de politiek dienen en ertoe bijdragen dat de heldere kijk op de ware vereisten van de gerechtigheid toeneemt en tegelijk ook de bereidheid vanuit de gerechtigheid te handelen, zelfs als dat in strijd is met de belangen van brede lagen van de bevolking.

Ze kan en mag in de strijd om gerechtigheid ook niet afzijdig blijven.” (nr. 28a)

„De caritatieve organisaties van de kerk vormen daarentegen een opus proprium, een van haar hoogsteigen opdrachten, waarbij zij niet als medewerker fungeert, maar als rechtstreeks verantwoordelijke zelf handelt en datgene doet wat overeenstemt met haar wezen. Van de beoefening van de liefdadigheid als gemeenschappelijk geordende activiteit van de gelovigen kan de kerk nooit vrijgesteld worden, en van de andere kant zal er ook nooit een situatie zijn waarin er geen behoefte is aan de praktische naastenliefde van iedere individuele christen, omdat de mens afgezien van gerechtigheid altijd liefde nodig heeft en nodig zal hebben.” (nr.29)

„Als de caritatieve activiteit van de Kerk als gemeenschappelijk initiatief wordt uitgevoerd, zijn afgezien van de spontaneiteit van het individu vanzelfsprekend ook planning, voorzorgsmaatregelen en samenwerking met andere soortgelijke instellingen noodzakelijk.” (nr. 31)

Aanzetten voor gesprek

- In onze tijd zijn overleg en samenwerking primordiaal. Wat zijn de voordelen hiervan binnen de koepel van Caritas? Zijn er ook beperkingen?
- ‘Er is behoefte aan organisatie als voorwaarde voor een geordend, gemeenschappelijk dienen’ zegt de paus. Welke niveaus van overleg of vormen van samenwerking tussen voorzieningen zijn je bekend?
- Draagt dit overleg/samenwerking bij tot het beter, gericht gestalte geven aan je maatschappelijke opdracht?
- Toekomstgerichte en innoverende projecten: ken je die uit je instelling/sector?
- De paus verdedigt de onafhankelijke positie van de kerk en de instellingen als kritische instanties tegenover de politiek. Is dat volgens jou terecht? Wat kan jouw bijdrage zijn in een dialoog met de overheid?

6. De pluralistische context

Paul CHRISTIAENS,
verantwoordelijke Caritas Vlaams-Brabant en Mechelen

Dominic VERHOEVEN,
Coördinator - Geestelijk adviseur

Natuurlijk is het huidige Vlaanderen niet meer hetzelfde als dat van na de tweede wereldoorlog, de jaren vijftig en het rijke roomse leven. De secularisatie heeft zich gemanifesteerd en niemand betwist de terugloop van de religieuze praktijk. Het verschijnsel is door sociologen veelvuldig onderzocht en in kaart gebracht. Onze maatschappij heeft gedurende de laatste decennia ingrijpende culturele veranderingen ondergaan die – hoe kan het ook anders – eveneens hun weerklank hadden op het vlak van de waardenbeleving in het algemeen en van geloof en geloofsbeleving in het bijzonder. En dat is op zich ook niet erg. Een te sterke monocultuur – ook op het vlak van levensbeschouwing – draagt in zich niet alleen het gevaar dat andere tendensen weinig ademruimte overhouden (als christenen ervaren we dat ook in sommige andere landen), maar heeft ook intern soms de neiging om af te glijden naar zelfgenoegzaamheid, en intellectuele of spirituele verschraling. De pluralistische samenleving is dus een gegevenheid, en een positieve gegevenheid.

Met een eigen gelaat

Onze samenleving gestalte geven, doen we met velen. In een laat-moderne, pluralistische maatschappij ook met mensen met andere levensbeschouwelijke opvattingen. Gelukkig maar, want dit samenspel bevrucht én verrijkt ons. Om die uitwisseling mogelijk te maken, zijn we vragende partij voor een open, actief, waarachtig, authentiek pluralisme, waarbij verschillende meningen bestaansrecht hebben juist omwille en vanuit hun eigenheid. In de eerste plaats tussen voorzieningen, organisaties en bewegingen (extern pluralisme), maar waarbij we ook binnen onze voorzieningen oog willen hebben voor deze verscheidenheid (intern pluralisme), zonder dat daarmee het eigen project dient te worden opgegeven.

Zorg en solidariteit worden gerealiseerd in intermenselijke relaties en contacten, die in zich waarden gebonden zijn. Die waarden kunnen niet tussen haakjes geplaatst worden, zonder de 'waarde' van de hulpverlening zelf in het gedrang te brengen. Al te vaak wordt in onze contreien 'pluralisme' echter gelijkgesteld met een waardenvrije, neutrale opstelling, waarbij die levensbeschouwelijke binding juist wél tussen haakjes wordt geplaatst. Dit kan leiden tot een al te 'technische' invulling van zorg, wat een verarming betekent - voor élk initiatief overigens, vanuit welke achtergrond ook.

Overheid en samenleving

Dat open gesprek moeten we ook voeren met de overheid. We werken immers met overheidsmiddelen. Daarover moet op een transparante manier verantwoording worden afgelegd. Er gaat veel geld om in de zorg, en de overheid heeft dan ook de plicht erop toe te zien dat dit op een hoogstaande, kwalitatieve manier wordt aangewend.

Dat betekent echter nog niet dat zorg- (en solidariteits-) voorzieningen daarom onderaannemingen van de overheid zouden zijn. Zorg voor medemens blijft in wezen een opdracht voor de samenleving als dusdanig. 'Zorgen voor' is een existentiële opdracht - en verantwoordelijkheid - voor elk van ons. En die nemen we als samenleving ook op. Ontelbare initiatieven werden vanuit het maatschappelijk middenveld opgericht. Heel vaak waren het daarbij congregaties die het voortouw namen op terreinen zoals gehandicaptenzorg en bejaardenzorg, waarvoor op dat ogenblik van staatswege niet zo erg veel interesse bestond, maar wat - vanuit een evangelische inspiratie - een imperatief was. De overheid dient er trouwens ook voor te zorgen dat binnen de regelgeving en financiering voldoende ruimte wordt voorzien om de waardengebonden benadering ook daadwerkelijk te kunnen invullen.

Het is logisch dat in een complexer wordende samenleving waarin ook zorgverlening een meer complex gebeuren wordt, de overheid een steeds grotere rol gaat spelen inzake regelgeving en financiering, waarbij ze er ook over dient te waken dat niemand uit de boot valt. Dit is een erg belangrijke opdracht, maar ze betekent daarom nog niet dat de zorg zelf daarmee een overheidsopdracht wordt.

We willen hier als Caritasgeledingen onze eigen verantwoordelijkheid blijven opnemen. En we zijn ervan overtuigd dat we, vanuit een jarenlange opgebouwde deskundigheid en ervaring, en vanuit al wat we hebben gerealiseerd op het vlak van gezondheid, welzijn, vrijwilligerswerk en solidariteit, ook in de toekomst een waarde(n)volle bijdrage kunnen leveren aan een meer solidaire en menswaardige samenleving.

Enkele gedachten uit “Deus Caritas est”

De paus legt ook een sterke klemtoon op brede samenwerking tussen verschillende instanties: tussen officiële organisaties en niet-gouvernementele, in grensoverschrijdende internationale context en ook oecumenische samenwerking tussen kerkelijke hulporganisaties.

„We hebben geen behoefte aan een alles regelende en beheersende staat, maar aan een staat die, volgens het subsidiariteitsbeginsel, edelmoedig initiatieven erkent en steunt, die uit de verschillende maatschappelijke krachten voortkomen en spontaniteit verbinden met het nabij zijn aan de mens die hulp nodig heeft.” (nr. 28b)

„In deze situatie zijn er talrijke vormen van samenwerking tussen instanties van de staat en kerkelijke instanties ontstaan en gegroeid, die vruchtbaar zijn gebleken. De kerkelijke instanties kunnen met hun transparante manier van werken en de trouwe vervulling van hun plicht van de liefde te getuigen, ook de burgerlijke instanties met een christelijke geest bezielen en een wederzijdse afstemming bevorderen, die ongetwijfeld nuttig zal zijn voor de doeltreffendheid van de caritatieve dienst. Zo zijn er in dit verband ook veelsoortige organisaties met caritatieve of filantropische doelstellingen opgericht die zich inzetten om, gelet op de bestaande politieke en sociale problemen, vanuit humanitair oogpunt tot bevredigende oplossingen te komen.” (nr. 30b)

„Het innerlijk openstaan voor de katholieke dimensie van de Kerk zal automatisch de bereidheid van de medewerkers bevorderen om samen met andere organisaties de dienstverlening af te stemmen op de verschillende

vormen van behoefte. Dat moet echter wel gebeuren met inachtneming van het specifiek eigen karakter van het dienstwerk dat Christus van zijn leerlingen verwacht.” (nr. 34)

Aanzetten voor gesprek

- Ben je het eens met de stelling dat deze pluralistische samenleving een positieve gegevenheid is?
- Omgaan met het pluralistisch karakter van onze omgeving blijft een uitdaging:
 - hoe kan je je eigenheid beleven/bewaren in openheid tegenover andere overtuigingen?
 - hoe kan je openheid realiseren zonder in grijze neutraliteit te vervallen?
- “Het eigen gelaat van je instelling of voorziening”: kan je dat onder woorden brengen?
- De paus zegt dat precies het innerlijk openstaan voor de eigen inspiratie de bereidheid tot brede samenwerking zal bevorderen. Ben je het daarmee eens?

